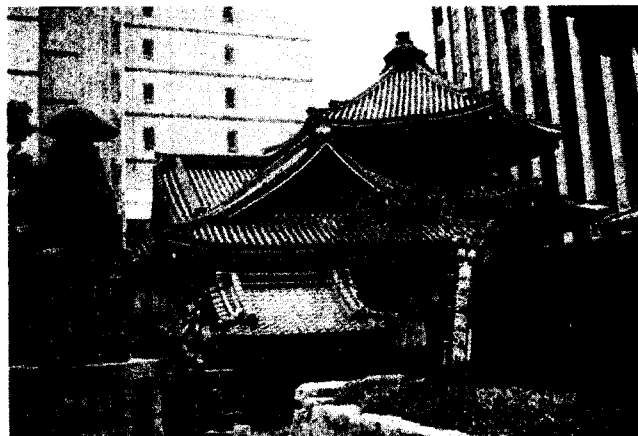

ХРОНІКА

ВИСТАВКА ІКЕБАНИ ПРОФЕСОРА ЯМАДИ МІДОРІ ТА ЇЇ УЧНІВ

З 8 по 10 червня 2001 р. у палаці мистецтв “Український дім” проходила виставка ікебани проф. Ямади Мідорі та її учнів. Відвідувачі виставки змогли побачити традицію ікебани в розвитку: від композицій старовинної форми *рікка*, яка з’явилася у XV ст., до вільної форми, котра виникла на початку XX ст.

Ікебана добре відома у світі. Цим терміном називають мистецтво складання композицій із квітів та гілок у вазах. Слово “ікебана” складається з двох частин – *іке* – “живий” та *хана/бана* – “квітка”, тому в традиційних композиціях використовують виключно живі квіти, і тільки у вільній формі поряд із живими рослинами дозволено використовувати штучні матеріали або сухі квіти.

Зародження ікебани пов’язують зі звичаєм прикрашати квітами буддійські вівтарі. І хоча ще до прийняття буддизму (VI ст. н.е.) в Японії існували ритуали підношення священних рослин богам – *камі*, саме в буддійських монастирях створення композицій з квітів розвинулося у самостійне мистецтво.

Перша школа ікебани виникла у XV ст. в Кіото, у невеличкому храмі Роккакудо, побудованому, за легендою, принцем Сьотоку (574–622). Поряд зі ставком (*іке*), де колись купався принц, знаходилася маленька келія (*бо*). Від цього і походить назва школи – *Іке-но бо* – “келія біля ставка”. У 1462 р. чернець Сенкей створив у золотій вазі велику композицію, яка символізувала гору Сумеру – центр Всесвіту у буддійській космографії. Від цієї події починається історія школи Ікенобо й мистецтва ікебани загалом. Нинішній голова школи – 45-й у династії Ікенобо, започаткованій Сенкеєм.

Кияни познайомилися з мистецтвом ікебани Ікенобо 1994 р., коли проф. Ямада Мідорі вперше відвідала столицю України. Вже понад 40 років вона професійно займається ікебаною, зокрема протягом 17 років викладала її в Інституті Ікенобо в Токіо. У 1998 р. на конкурсі серед професорів Ікенобо Ямада Мідорі зайняла перше місце. Вона досягла успіху і в інших традиційних японських мистецтвах: чайній церемонії школи Омоте Сенке, гри на музичному інструменті *кото*, живописно-поетичній мініатюрі *хайга* та *орігамі*; має 2-й дан з бойового мистецтва *нагінамі*. Крім того, Ямада Мідорі – доктор філологічних наук, професор Московського державного університету – перекладає класичні твори, викладає японську мову.

У 1991 р. Ямада Мідорі організувала в Москві курси ікебани, 1996 р. голова школи Ікенобо надав курсам офіційного статусу філії Інституту ікебани у країнах СНД. Зараз філія має свої відділення як у Росії, так і за її межами – у Києві, Кишеневі, Алма-Аті. Всього у відділеннях філії постійно навчаються понад 500 учнів. Очолює філію Ямада Мідорі.

Київське відділення – курси ікебани при Посольстві Японії в Україні – виникло у 1999 р. Викладає тут одна з найкращих учениць проф. Ямади – асистент професора Анжела Лобастова.

Виставка ікебани, яка проходила 8–10 червня 2001 р., стала для київських учнів Ямади Мідорі своєрідним іспитом. Напередодні на заняттях, які проводила сама проф. Ямада, учні показували продумані заздалегідь композиції. Найкращі роботи вчитель рекомендувала відтворити на виставці.

Всього у Малому виставковому залі палацу мистецтв “Український дім” було виставлено 60 композицій ікебани.

Стиль *рікка* було представлено композиціями Ямади Мідорі та Анжели Лобастової. *Рікка* – це пишна, яскрава та складна композиція, котра виражає ідеальний філософсько-художній образ світу.

Київські учні Ямади Мідорі представили на виставку роботи в чотирьох простіших стилях: *морібана* – композиції в плоских широких вазах, *нагеїре* – у високих вазах, *сьока* – прості природні композиції, та у вільному стилі – у вазах примхливої форми з використанням штучних матеріалів, як-от кольорового дроту.

“Ми робимо композиції з квітів, а не просто “ставимо” їх. Це означає виявляти притаманну квітам красу, і одночасно виявляти красу своєї власної душі. Ікебана – це наші пошуки ідеальної краси,” – пише Ямада Мідорі у підручнику з ікебани.

Красу ікебани на виставці доповнювали поетично-живописні мініатюри жанру *хайга* (поєднання живопису тушшю з віршами *хайку*), створені Ямадою Мідорі, та каліграфічні твори Тена Сін’їті – викладача японської мови Київського лінгвістичного університету та Японського центру.

Цілий розділ виставки було надано Київському клубу орігамі. Яскраві фігурки, складені з паперу – це і квіти, і пташки, і різні тварини. Зі стелі звисувалися фантастичні кульки, рибки, журавлики. Все це тим більше зацікавило глядачів, що можна було прямо на виставці під керівництвом викладача орігамі скласти з паперу журавлика або іншу фігурку.

Всього за три дні роботи виставку відвідало біля 2000 осіб. Організатори виставки – Фонд “Далекий Схід” та Посольство Японії в Україні – планують і далі знайомити киян з культурою Японії, запрошуючи до Києва майстрів традиційних мистецтв, театральні колективи, організуючи фестивалі японського кіно, різноманітні виставки.

Олена Капранова-Корчевнюк

VI СИМПОЗИУМ МІЖНАРОДНОГО НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА СИНТО

11–12 грудня в Токіо (Японія) відбувся 6-й Міжнародний симпозиум Міжнародного наукового товариства синто (МНТС). На ньому обговорювалися дві теми: “На шляху до глобалізації досліджень синто” та “В чому актуальність досліджень синто сьогодні?”. У симпозиумі брали участь близько 30 провідних науковців із країн Європи, США, Росії, Ізраїлю, Китаю, Кореї, а також 26 японських дослідників та священнослужителів синто. Україну представляли А. Накорчевський та С. Капранов. Зі вступним словом до учасників симпозиуму звернувся 95-річний голова МНТС проф. Наканісі Акіра. Він та інші керівники товариства закликали науковців розкрити загальнолюдський потенціал синто.

Синто мало відоме за межами Японії, тому довкола нього існує багато міфів й упереджень. До останніх років ця релігія перебувала на узбіччі академічної японістики. На симпозиумі було розглянуто проблеми самовизначення синтознавства як академічної дисципліни та організації ефективної міжнародної мережі дослідників синто. Жваву полеміку викликала проблема дефініції синто. Усі учасники наголошували на важливості міждисциплінарного та компаративного підходів у синтознавстві, потребі в перекладі та дослідженні першоджерел, більшість яких не відома за

межами Японії. Доповідачі обговорювали важливість вивчення синто для розуміння японської культури, актуальність екологічних та гуманістичних аспектів синто тощо. Було прийнято конкретні пропозиції щодо організації синтознавчих студій на глобальному рівні.

Міжнародне наукове товариство синто (МНТС; японська назва – *Shintō kokusai gakkai*, англійська – International Shinto Foundation) – неурядова організація, створена 1994 р. з метою ознайомити світ з релігією синто. З 1996 р. МНТС акредитоване при ООН. Товариство об'єднує як науковців – дослідників синто, так і послідовників цієї релігії, “що піднялися вище організаційних і конфесійних відмінностей”, як зазначено в його програмному документі.

З метою ознайомлення світової громадськості з національною релігією Японії МНТС організувало, зокрема, проведення синтоїської релігійної служби (1996) та шлюбної церемонії (1998) у Церковно-релігійному центрі ООН (Нью-Йорк). З 1996 р. у Церковно-релігійному центрі ООН поряд із символами інших релігій стоїть і символ синто – торії.

Наукова діяльність МНТС значно багатша. Вона проявляється у проведенні семінарів, симпозіумів, організації кафедр та центрів досліджень синто, допомозі дослідникам синто в усьому світі. Тематика семінарів і симпозіумів МНТС показує актуальну проблематику синтознавчих студій, оскільки членами цього наукового товариства є провідні вчені з різних країн.

За час свого існування МНТС провело такі симпозіуми: “Синто та японська культура” (Лондон, 1994), “Синто та його універсалізм” (Токіо, 1995), “Образ релігії в ХХІ ст.: у пошуку культурного зближення у світовому масштабі” (Токіо, 1996), “Протокол Кіото: довкілля та синто” (Нью-Йорк, 1998), “Синто і музика театру но” (Токіо, 1998). Крім того, проведено семінари та круглі столи: “Синто та проблеми довкілля” (1996), “Синто в науці, техніці та суспільстві” (1996), “Синто в минулому, теперішньому та майбутньому” (1997), “Обмін інформацією щодо студій синто в Тихоокеанському регіоні” (1998), “Синто як державна релігія” (1998), “Здоров'я та духовність: погляд з позицій синто” (1999), “Стан японознавства та студій синто в Росії” (2000). Видавнича діяльність МНТС включає як збірники матеріалів зазначених вище форумів, так і невеличкі книжки, присвячені синто. Вийшло вже дві такі книжки: “Світ синто” проф. Соноди Мінору та “Синто, яке передаємо прийдешнім поколінням” проф. Сакураї Кацуносіна.

Серед учасників заходів МНТС – Айлін Баркер, Джон Брін, Брайан Бокінг (Велика Британія), Марк Тойвен (Норвегія), Ален Граппар, Герберт Плющов (США), Хесус Гонзалес Валлес, Альфонсо Фалеро (Іспанія), Даніель Сестілі, Фабіо Рамбеллі (Італія), Бернард Шайд (Австрія), Г. Светлов-Комаровський, О.М. Мещеряков, Л.М. Єрмакова, В. Молодяков (Росія), Ірит Авербух (Ізраїль), Ван Юн (КНР), Пак Кю Те (Корея) та інші науковці.

Сергій Капранов

ДИСЕРТАЦІЇ

Редакція журналу "Східний Світ" вітає співробітників Інституту сходознавства, які захистили дисертації у 2001 році.

Яценко Борис Павлович - доктор географічних наук - "**Структура господарства Японії (економіко-географічне дослідження)**". Захист відбувся у Спеціалізованій раді при Київському університеті ім. Т. Шевченка.

Дрига Ірина Миколаївна - кандидат філологічних наук - "**Синтагматична специфіка турецької мови (регіон Балканського півострова, середина ХІХ -ХХ ст.)**". Захист відбувся у Спеціалізованій раді при Київському університеті ім. Т. Шевченка.

ПРОФЕСОР БЕЙЛІС В. М.
(1923–2001)

Ім'я професора Вольфа Менделевича Бейліса – одне із яскравих і відомих у вітчизняній арабістиці 60–90-х років. Прекрасний учений, педагог, він зробив помітний внесок у розвиток сходознавства в Україні. В. М. Бейлісу належать фундаментальні дослідження з проблем історії країн Близького і Середнього Сходу, Кавказу, з джерелознавства і текстології писемних пам'яток арабською мовою.

Арабо-мусульманською історією В. М. Бейліс зацікавився у 1940–1941 рр., коли був студентом Київського університету. Саме тоді у вільний від занять час він по-

чав вивчати арабську мову у Т. Г. Кезми. Про ті часи він згадував: "Ті студенти й викладачі, які працювали в приміщенні Київського університету, де в 40–50-і роки містилися історичний факультет і факультет міжнародних відносин, можливо, пам'ятають літнього поважного викладача з невеличкою сивою борідкою, зодягненого так або майже так, як зодягалися в передреволюційний час. Тауфік Гаврилович працював тоді звичайно з одним, рідше з невеликою групою слухачів, вони сиділи з ним в аудиторії, вільній на час заняття, а частіше – в закутку рекреації, де тоді стояло кілька парт. Для деяких його слухачів заняття арабською мовою лишилися більш або менш тривалим епізодом, але чимало з них підпалися науковій роботі у різних галузях історичної та філологічної науки: можливостей для підготовки арабістів та подальшої наукової діяльності в них не було. Знав це й сам Тауфік Гаврилович, але надії не втрачав: те, що він робив в останнє десятиріччя свого життя, було продовженням його діяльності перед першою світовою війною і в 20-і роки" [Бейліс 1993, 48].

У 1941 р. вивчення арабської мови, як і навчання в університеті, було перерване Великою Вітчизняною війною. В. М. Бейліс був призваний до Радянської армії, після закінчення військового училища у неповні дев'ятнадцять років став офіцером-артилеристом і був направлений на фронт. Він брав участь в обороні, а потім у звільненні України і закінчив свій бойовий шлях у 1945 р. в Болгарії.

Після демобілізації в 1947 р. В. М. Бейліс повернувся на історичний факультет Київського університету і поновив заняття арабською мовою, залишаючись єдиним учнем Т. Г. Кезми. Прекрасна мовна підготовка і школа дослідження арабських джерел у Т. Г. Кезми обумовили вибір наукових інтересів В. М. Бейліса. Після закінчення університету він вдало поєднував викладання в школі й науково-дослідницьку роботу. Працюючи директором Чорнобильської середньої школи, В. М. Бейліс вступив до аспірантури при Інституті сходознавства АН СРСР і написав кандидатську дисертацію на тему: "Твори ал-Мас'уді як джерело з історії Східної Європи X ст.", яка була успішно захищена. Досліджувані в дисертації відомості про одного з найерудованіших представників середньовічної арабської історіографії ал-Мас'уді суттєво доповнили банк джерел з історії Київської Русі, східних слов'ян і розширили уявлення про їхню історію [Бейліс, 1963]. У той же час Вольф Менделевич із характерною для нього ретельністю займався аналізом і систематизацією фонду відомого українського орієнталіста А. Ю. Кримського, чие ім'я й праці послугували базою для повного відродження сходознавства у незалежній Україні.

Розквіт наукової, педагогічної і науково-організаційної діяльності В. М. Бейліса пов'язаний з Луганським державним педагогічним університетом, де він працював з вересня 1964 р. і до останніх днів свого життя. Майже сорок років він пропрацював на кафедрі всесвітньої історії цього вищого навчального закладу старшим викладачем, доцентом, професором. Як дослідник академічного складу, В. М. Бейліс уособлював і прекрасного педагога. Лекції і практичні заняття В. М. Бейліса характеризувалися глибоким знанням проблеми, насиченістю конкретно-історичним матеріалом, точністю аналізу, блискучою літературною мовою незалежно від того, читав він їх російською чи українською мовою. У творчій, приємній обстановці, що була на його лекціях, починалося залучення студентів не лише до історичної науки, але й до педагогічної майстерності. Його лекції та семінари

з історії стародавнього світу та історії середніх віків стали для десятків поколінь луганських учителів прекрасною школою пізнання історичного минулого. Протягом 1978–1989 рр. він очолював кафедру всесвітньої історії, яка стала опорною кафедрою вищих педагогічних навчальних закладів України. У 1979 р. під його керівництвом почала діяти аспірантура зі спеціальності “Історія країн Близького і Середнього Сходу”, яка мала контакти з Інститутом сходознавства АН СРСР, Ленінградським відділенням цього інституту, сходознавчими центрами Баку, Махачкалі, Тбілісі, фактично представляючи арабістику України у 70–80-х роках.

Працюючи у Луганському державному педагогічному університеті, В. М. Бейліс продовжив вивчення різноманітних арабомовних пам'яток.

Прекрасний знавець середньовічних арабських джерел, який володіє технікою їх аналізу, В. М. Бейліс у своїй науковій роботі надавав перевагу найбільш трудомісткому напрямку в східному джерелознавстві – введенню в науковий обіг маловідомих пам'яток. Найбільш яскраво таланти Вольфа Менделевича як ученого-арабіста виявився при роботі над маловивченою збіркою автора кінця XI ст. Мас'уда ібн Намдара, рукопис якого зберігався в Паризькому національному музеї. У 1949 р. вийшла ґрунтовна стаття професора Паризького університету К. Каена і професора Оксфордського університету В. Ф. Мінорського, які зробили детальний опис цього рукопису [Minorsky et Cahen 1949, 93–142]. У 1965 р. дослідженням збірки Мас'уда ібн Намдара почав займатися В. М. Бейліс і в 1970 р. здійснив факсимільне видання рукопису в серії “Писемні пам'ятки Сходу” з детальною передмовою, у якій дав опис пам'ятки, охарактеризував її як арабомовне писемне джерело й указав на деякі її жанрові особливості [Мас'уд ібн Намдар 1970, 11–62]. Наступним етапом його дослідження записів Мас'уда ібн Намдара стала робота “Твори Мас'уда ібн Намдара як джерело з історії Шірвана й Аррана і пам'ятка арабської літератури”, яка була захищена в Інституті сходознавства АН Азербайджанської РСР як дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук. Достойнства зводу як історичного джерела були представлені Вольфом Менделевичем на основі аналізу всього комплексу середньовічних пам'яток арабською і персидською мовою, які свідчать про різні сторони життя в державах сельджуцької імперії, а також з урахуванням думок вітчизняних і закордонних сходознавців. Унікальні свідчення Мас'уда ібн Намдара дозволили В. М. Бейлісу суттєво доповнити інформацію традиційних середньовічних хронік та інших джерел, а також уточнити судження з проблем історії мусульманського Сходу XI – початку XII ст. У цій роботі вперше було висвітлено внутрішню структуру міста Передньої Азії кінця XI ст., соціально-політичне становище у ньому, а також представлено систему адміністративного керування у провінційному місті сельджуцької епохи і механізм його функціонування з характерними штрихами й деталями, що були зафіксовані Мас'удом ібн Намдаром як чиновником.

При всій значущості теоретичної частини дослідження вагомим внеском В. М. Бейліса у фундаментальну арабістику став і його переклад зводу російською мовою. К. Каен і В. Ф. Мінорський, котрі поклали початок вивченню цієї пам'ятки, виходячи із заплутаності і складності тексту, відсутності зв'язку з будь-якими іншими джерелами, дійшли висновку про неможливість точного перекладу її на інші мови. [Minorsky et Cahen 1949, 138] Проте В. М. Бейлісу вдалося здійснити блискучий переклад прози пишномовного чиновницького стилю і поезії Мас'уда ібн Намдара, доповнивши його загальними коментарями (у понад 1800 примітках). Оцінюючи унікальність здійсненого перекладу, знавець середньовічних джерел арабською, персидською, вірменською, грузинською та іншими мовами член-кореспондент АН СРСР А. П. Новосельцев писав: “Здесь трудности заключались не столько в сопоставлении рукописных вариантов и восстановления критического текста, ибо труд Мас'уда ибн Намдара сохранившиеся в единственной парижской рукописи. Этот источник - один из сложнейших в арабоязычной литературе Средневековья; для того, чтобы его описать, прокомментировать, составить указатели, пришлось затратить колоссальный труд” [Новосельцев 1982, 20]. Цінна пам'ятка арабської рукописної традиції, у якій йде мова про сюжети, не відображені в жодному іншому документальному джерелі, ця збірка постійно привертає увагу дослідників історії Закавказзя і мусульманського Сходу.

Низку робіт В. М. Бейліса було присвячено аналізу ще однієї невиданої пам'ятки сельджуцького періоду арабською мовою – “Дивана” (збірки віршів) відомого арабського поета ал-Газзі (441/1049–1050–524/1129–1130) за рукописом Національної бібліотеки в Парижі. Вперше були проаналізовані матеріали “Дивана” з метою з'ясування біографічних відомостей про самого поета, а також даних про суспільне життя у сельджуцькій державі [Бейліс, Буниятов 1979, 25–45; Бейліс 1984 в, 27–53].

Прекрасний знавець середньовічної арабської рукописної традиції, В. М. Бейліс досліджував відомості з творів різних жанрів з метою визначення їх позитивних якостей як історичних джерел.

Дуже цікавий його текстовий аналіз біографії у відомому зведенні автора XIII ст. Йакута "Іршад ал-аріб" [Бейліс 1984 б, 54–62], можуть викликати неабиякий інтерес також висновки про доцільність вивчення біографічних відомостей як найбільш масового джерела [Бейліс 1984 в, 19–20].

Предметом постійної уваги В. М. Бейліса протягом усієї його наукової діяльності залишились відомості арабських географів й істориків про Східну Європу (а саме про слов'ян і Київську Русь). Крім творів ал-Мас'уди, В. М. Бейлісом були досліджені відомості про Східну Європу багатьох авторів X–XIII ст. Наприклад, він зробив і опублікував прекрасний коментований переклад відомостей із "Нузхат ал-Муштак" ал-Ідрісі (1100–1165) про східне Причорномор'я, підготував переклади витягів повідомлень про східних слов'ян та їх сусідів з "Кіітаб ат-танбих ва-л-ішраф" ал-Масуді, про арабо-хозарські війни з "Кітаб ат-Та'рих" Халіфі ібн Хаййата ал-'Усфурі (п. 845).

Дослідження В. М. Бейліса про свідчення арабських географів, що ґрунтуються на звертанні до оригінального джерела і містять нові підходи аналізу джерел інформації даних авторів, були визнані значущими й у методичному плані [Древняя Русь... 1999, 187; Коновалова 1999, 12]. Проблемі методики дослідження східних джерел була присвячена окрема робота В. М. Бейліса, у якій він на основі аналізу ототожнення етнонімів і топонімів у текстах арабських авторів IX–XIII ст. висловив цінні рекомендації, що повинні запобігати помилкам при вивченні відомостей арабських ранньосередньовічних писемних джерел про Східну Європу [Бейліс 1989, 52–66].

Арабістика в незалежній Україні зазнала значних змін. Зараз вона представлена десятками висококваліфікованих дослідників, що займаються проблемами арабського мовознавства, культури, історії країн Близького і Середнього Сходу. Вольф Менделевич Бейліс залишиться в історії української науки не лише як один із найвідоміших учених-арабістів, але і як організатор науки, що створив єдину школу сходознавства у периферійному вищому педагогічному навчальному закладі України.

ЛІТЕРАТУРА

Бейліс В. М. Сочинение ал-Мас'уди как источник по истории Восточной Европы: Автореф. дис... канд. ист. наук. Москва, 1963.

Мас'уд ибн Намдар. Сборник рассказов, писем и стихов. Факсимиле текста. Предисл. и указатели В. М. Бейліса. Москва, 1970.

Бейліс В. М., Буниятов З. М. Арабский поэт ал-Газзи и Ширваншах Фарибурз 1 // Известия АН Азерб. ССР. Серия литературы, языка и искусства. 1979, № 4.

Бейліс В. М. Ал-Идриси (XII в.) о восточном Причерноморье и юго-восточной окраине русских земель. - ДГ. 1982. Москва, 1984 а.

Бейліс В. М. О двух персонажах биографии Абу-л-Хасана Али ал-Байхаки в "Словаре литераторов" Йакута // Источниковедение и текстология средневекового Ближнего и Среднего Востока. Москва, 1984 б.

Бейліс В. М. Политические мотивы в творчестве арабского поэта ал-Газзи (441/1049-50-524/1129-30) // Письменные памятники Востока. Ежегодник, 1976–77. Москва 1984 в.

Бейліс В. М. Некоторые аспекты изучения биографических известий средневековых авторов / Бартольдские чтения 1987. Москва, 1987.

Бейліс В. М. Ал-Идриси о портах Черноморского побережья и связях между ними // Торговля и мореплавание в бассейне Черного моря в древности и средние века. Ростов-на-Дону, 1988.

Бейліс В. М. К вопросу о конъектурах и о попытках отождествления этнонимов и топонимов в текстах арабских авторов IX–XIII веков о Восточной Европе // Восточное историческое источниковедение и специальные исторические дисциплины. Вып. 1. Москва, 1989.

Бейліс В. Запис про знайомство Т. Г. Кезми з А. Ю. Кримським // Східний світ, 1993, № 1.

Древняя Русь... Древняя Русь в свете зарубежных источников. Москва, 1999.

Коновалова И. Г. Восточная Европа в сочинении ал-Идриси. Москва, 1999.

Новосельцев А. П. Некоторые проблемы историографии средневекового Закавказья // Вопросы истории, 1982, № 3.

Minorsky V. et Claude Cahen. Le recueil transcaucasien de Masud b. Namdar // Journal Asiatique. Т. СССXXXVII, 1949.

Бур'ян М. С., Саїдов З. А.